

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Актуальність теми. Протягом останніх двох-трьох років ринок банківських послуг України залишили понад сімдесят вітчизняних комерційних банків, зокрема системо утворюючі: ПАТ «КБ «НАДРА», АТ «БАНК «ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ», АТ «ДЕЛЬТА БАНК», АТ «БРОКБІЗНЕСБАНК», тощо. Тільки у 2014-2015 роках Фонд гарантування вкладів сплатив клієнтам збанкрутілих банків суму понад 54 млрд грн бюджетних коштів (без врахування тих клієнтів, депозити яких склали більше 200 тис. грн).

Головними причинами банкрутства в сфері банківського бізнесу є, з одного боку, зниження рівня рентабельності комерційних банків при посиленні нормативних вимог регулятора – центрального банку – Національного банку України. З іншого боку – втрата комерційними банками довіри своїх клієнтів, через зміну пріоритетів споживачів банківських послуг у бік підвищення запитів до більшої транспарентності та надійності інших банків. Тобто, наявні об'єктивні тенденції кризового стану банківського бізнесу в Україні.

В таких умовах зростає увага до методів оцінки надійності (стійкості) комерційних банків, їх поточного та прогнозного стану, реальних можливостей здійснення операцій кредитування, інвестування та позичення грошових коштів фізичних та юридичних осіб. Інтегральною характеристикою поточного та перспективного стану комерційних банків на фінансовому ринку національної економіки, стає їх ринкова вартість.

В свою чергу, оцінка ринкової вартості комерційного банку в масштабі реального часу, слугує саме тим індикатором, рівень та динаміка якого стає підставою обґрунтування та прийняття рішень власниками, менеджерами та інвесторами щодо:

по-перше, вживання заходів на підтримку адекватного ринковим умовам його фінансового становища;

по-друге, прогнозування його подальшого розвитку, обґрунтування стратегії та тактики поведінки на ринку банківських послуг;

по-третє, більш точного з'ясування ризиків взаємодії з контрагентами;

по-четверте, про злиття або поглинання, ліквідацію чи проведення оздоровчих процедур.

Постановка проблеми. Методичне забезпечення оцінки вартості комерційного банку в кризових умовах повинно мати комплексний характер,

який вбачається, насамперед, у врахуванні його поточного та прогнозованого ступеня (рівня) ризику банкрутства. Крім того, доцільно диференціювати методичні підходи, а також безпосередньо і методи оцінки комерційного банку залежно від стану та динаміки зовнішніх та внутрішніх кризових явищ.

Тобто, методичне забезпечення оцінки вартості комерційного банку в кризових умовах повинно включати, по-перше, оцінку ступеня (рівня) ризику настання його банкрутства – задовільний чи незадовільний; по-друге, набір власне методів оцінки вартості банку: дисконтування грошових потоків або накопичення чистих активів, порівняльний аналіз з банками-аналогами за ознаками ступеня (рівня) ймовірності банкрутства, тощо; і, по-третє, логічну схему оцінки вартості банку, яка цілеспрямована на досягнення завдань оцінки та забезпечення повноти і достовірності інформації щодо фінансового становища конкретного банку у визначеній групі ймовірності банкрутства.

Стислий огляд досліджень та публікацій з проблеми, що розглядається. Розробці фундаментальних та теоретико-методологічних засад оцінки вартості фінансових і не фінансових установ, присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені і практики як: І. Галкін, О. Драпиковський, Ю. Дехтяренко, Н. Жиленко, І. Іванова, В. Ларцев, Н. Лебідь, Я. Маркус, О. Мендрул, С. Сівець, С. Скринько, О. Пузенко, Ф. Пузій, А. Чіркін, а також зарубіжні дослідники – А. Дамодаран, В. Шарп, Т. Харрісон, В. Рутгайзер, В. Терехова, М. Федотова, В. Царьова, В. Грибовський, А. Грязнова, А. Грегори, Ф. Еванс, Ю. Козир, В. Михайлець, О. Стоянова.

Формуванню методичних основ і методичних підходів та становленню прикладних аспектів оцінки ринкової вартості комерційних банків в останні роки присвячені наукові розробки А. Н. Шульги, В. Н.Глубокого, О. А. Слободяника, А. В. Яцюти, Р. А. Слав'юк, О. В. Лук'янської, які представляють Київську та Львівську наукові школи.

А. Н. Шульга очолює Київську школу науковців і фахівців щодо вартісно-орієнтованого управління комерційним банком [15]. Нею разом з В. Н. Глубоким визначено поняття економічного капіталу комерційного банку як управлінської категорії, а разом з О. А. Слободяник – систематизовані зовнішні та внутрішні фактори впливу на динаміку ринкової вартості банку [16, 17].

Крім того, О. А. Слободяник, розглядаючи інструментальне забезпечення оцінки ринкової вартості комерційного банку, ввів поняття справжньої ринкової вартості банку, розрахунки якої здійснив з використанням дохідного, майнового та порівняльного методичних підходів. Його рекомендації знайшли своє практичне застосування у ВАТ «КБ «НАДРА» та ВАТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» [18].

А. В. Яцота запропонував метод “угод” та метод “ринку капіталів” для оцінки вартості таких банків України як ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «БАНК ФОРУМ», ПАТ «КБ «ПРАВЕКС-БАНК» та ПАТ «БГ БАНК» [19].

Лук'яньська О. В., як представник Львівської школи науковців і фахівців щодо формування вартості банків України основні положення свого дисертаційного дослідження впровадила в роботі таких установ: Львівська обласна Дирекція ПАТ «РАЙ-ФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ», Західне ГРУ ПАТ «КБ«ПРИВАТ БАНК», та ПАТ «ФОЛЬСКБАНК».

Постановка завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування загальної логічної схеми і методики комплексної оцінки вартості комерційного

банку в кризових умовах. Робочою гіпотезою дослідження, виходячи з постановки проблеми, є виявлення реальних можливостей визначення ступеня (рівня) ризику банкрутства конкретного комерційного банку при поточних розрахунках та прогнозуванні імовірності банкрутства групи банків, об'єднаних за ознакою досягнення критичного рівня банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Логічна схема комплексної оцінки полягає у здійсненні якісного аналізу рівня ризику банкрутства оцінюваного банку з метою віднесення його до групи банків з незадовільним або задовільним ризиком банкрутства з подальшим вибором певного методичного підходу для визначення його ринкової вартості. Ринкова вартість банку із задовільним рівнем ризику банкрутства, на наш погляд, повинна розраховуватись методом дисконтування грошових потоків або методом Блека-Шоулза, а для банків із незадовільним рівнем ризику банкрутства доцільно застосовувати метод накопичення активів. Загальна схема застосування методики комплексної оцінки вартості комерційного банку наведена на рис. 1.

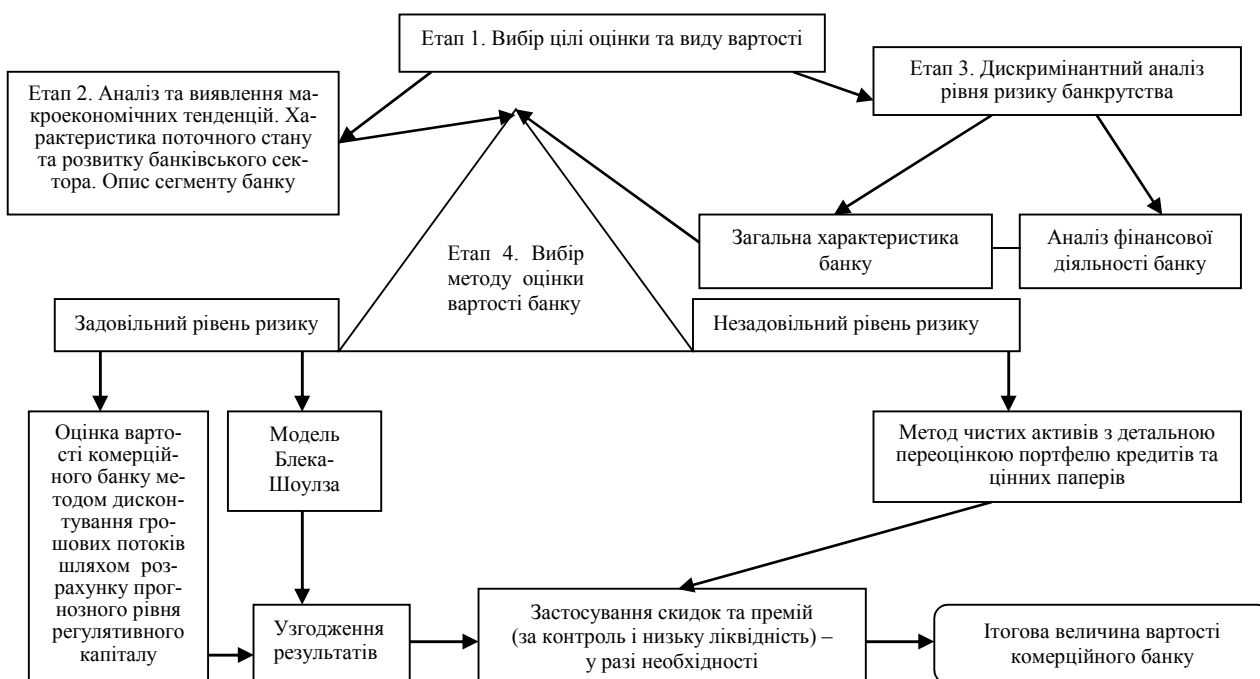

Рис. 1. Загальна схема комплексної оцінки вартості комерційного банку

Джерело: власна розробка автора.

На першому етапі комплексної оцінки вартості банку проводиться вибір цілі оцінки і виду вартості, а на другому етапі – аналіз поточного стану і надання характеристики макроекономічним тенденціям розвитку банківського сектору з описом сегменту і кластеру банку.

Здійснюючи аналіз діяльності комерційного банку на третьому етапі комплексної оцінки його вартості необхідно пам'ятати, що майже всі зна-

чення економічних нормативів, які контролює Національний банк України, навіть у збанкрутілих банків, як правило, знаходились в межах допустимих значень.

Нажаль, є не поодинокі випадки маніпулювання інформацією у статистичних звітах. До таких операцій можливо віднести операції з залучення міжбанківських кредитів на nostro рахунки банку кредитора, що збільшує активну базу, та тим самим

збільшує значення нормативу миттєвої ліквідності, перерахування коштів афілійованих юридичних осіб на депозитні рахунки, з достроковим розірванням (як правило на наступний робочий день) депозитної угоди та повернення коштів на поточні рахунки. Зазначені операції з маніпулювання показниками ліквідності є непоодинокими, про що свідчить динаміка виконання нормативів ліквідності «проблемних» банків, в яких криза ліквідності спричинила до затримки виконання зобов'язань перед клі-

ентами та здійснення заходів щодо введення тимчасової адміністрації. Так, лише за 2015 рік було визнано неплатоспроможними понад тридцять банківських установ, але за даними Національного банку України економічні нормативи банківської системи знаходились у межах норми (рис. 2).

Крім того, на третьому етапі комплексної оцінки вартості комерційного банку, варто проаналізувати показники ліквідності банків за півроку до введення тимчасової адміністрації (табл. 1).

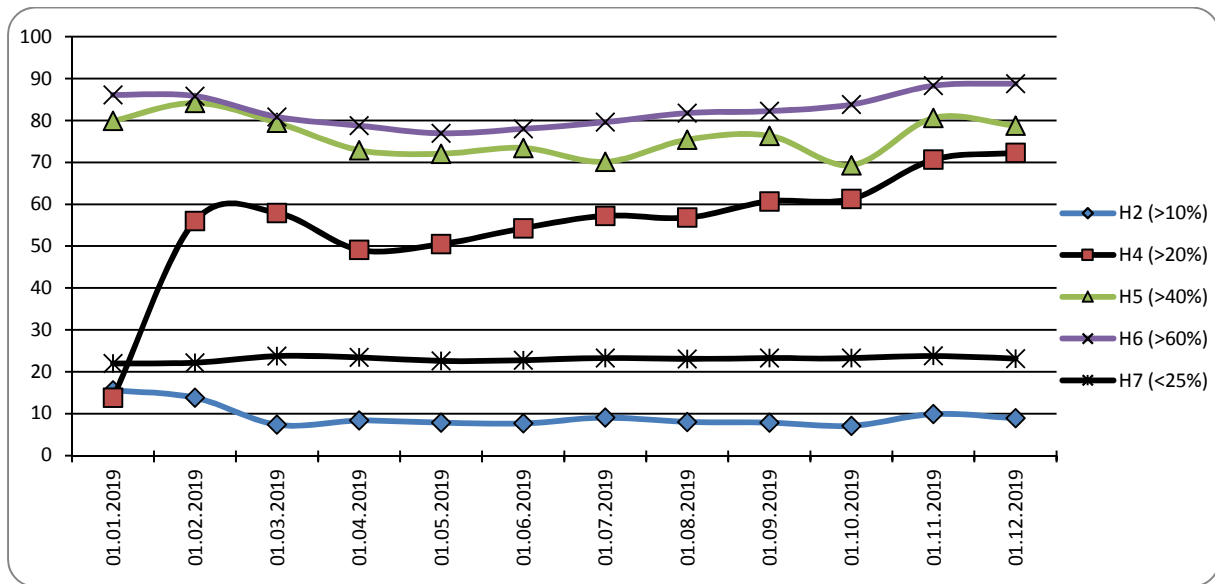

Рис. 2. Динаміка виконання економічних нормативів загальною банківською системою (2015 р.)

Джерело: Національний банк України.

Таблиця 1

Середні значення нормативів ліквідності окремих банків
(за останні 6 місяців до введення тимчасової адміністрації)

	Назва банку	01.05.2014	01.06.2014	01.07.2014	01.08.2014	01.09.2014	01.10.2014	01.11.2014
Н4 (>20%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	147,44	108,05	94,45	73,21	45,58	31,02	34,31
	ПАТ «ВБР»	78,23	90,76	64,65	65,87	93,98	85,76	102,76
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	67,34	54,23	57,27	55,67	65,93	67,29	31,53
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	163,29	129,49	98,58	136,48	118,21	101,25	90,91
Н5 (>40%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	109,4	73,12	63,05	54,44	45,23	52,67	52,43
	ПАТ «ВБР»	158,98	230,65	243,76	230,43	295,65	241,65	355,12
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	92,84	83,48	71,85	72,82	71,94	84,28	84,72
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	102,89	73,84	61,85	66,73	53,82	47,28	51,49
Н6 (>60%)	ПАТ «ВіЕйБі Банк»	72,76	82,65	79,87	80,54	80,65	82,98	83,76
	ПАТ «ВБР»	106,23	115,12	120,67	119,34	129,56	131,34	158,26
	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	455,34	412,56	415,29	353,28	360,15	363,29	292,72
	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	104,29	95,38	91,94	87,48	89,36	91,32	93,29

Джерело: розраховано автором.

Проаналізувавши динаміку значень ліквідності чотирьох банків, можна зробити висновок, що вказані фінансові установи не мали порушень в нормах ліквідності, проте напередодні введення до них тимчасової адміністрації мали проблеми з платоспроможністю (окрім ПАТ «ВБР»), про що вказували численні звернення клієнтів банку (інформація отримана із засобів масової інформації). Тобто, можна констатувати, що фактично неплатоспроможні банки, номінально мали достатній для роботи рівень ліквідних активів. Вочевидь, що вказані фінансові установи вдавалися до певних маніпуляцій з балансовими статтями для забезпечення номінальної ліквідності та підтримки ділової репутації.

Зазначена ситуація вказує на недоліки у методиці розрахунку показників ліквідності. Зокрема, перспективним кроком до підвищення достовірності оцінки вартості банку є виключення з методики розрахунку статей балансу, за якими при допомозі фіктивних операцій можливо збільшити базу високоліквідних активів. На нашу думку, з методики розрахунку нормативу миттєвої ліквідності потрібно виключити залишки активів у національній валюті, що обліковуються на ностро рахунках відкритих у банках-резидентах, окрім коштів за кліринговими операціями.

Необхідно підкреслити, що до джерел формування ризику у банківській системі, доцільно віднести деякі дії (бездіяльність) регулятора. Іншими словами, аналіз нормативних показників діяльності банків за 2014 рік засвідчує, що якщо б НБУ діяв відповідно до інструкцій та вказаних норм, то значної кількості прикладів невдалої роботи регулятора можна було б уникнути. Так, у ПАТ «КБ «Надра» з початку 2014 року зафіксовано чисельні випадки невиконання обов'язків перед вкладниками (майже повна зупинка повернення депозитів) та більше 10 випадків невиконання нормативних показників. За III квартал роботи банк відзвітував про рівень поточної ліквідності – 20,87%, за IV квартал – 33,96% (при нормі не менше 40%).

Незважаючи на це, Національний банк України тільки з 6 лютого 2015 року (Постановою НБУ №83) визнав ПАТ «КБ «Надра» неплатоспроможним і ввів тимчасову адміністрацію ФГВФО. Вказане суперечить ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність», яка передбачає, що невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10% і більше своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами дозволяє регулятору визнавати його неплатоспроможним. Крім того, у випадках близьких до зазначеного, за час зволікання НБУ із визнанням установи неплатоспроможною, власники банків встигають виводити основні обсяги активів.

Проблеми із поточною діяльністю ПАТ «МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК» були очевидні ще на весні 2014 року. Його активи були неякісними, ре-

зерви – недостатніми, а підтримка акціонерів – незадовільною. Проте, нагляд НБУ втрутився в його роботу лише в листопаді 2014 року, коли банк і був визнаний неплатоспроможним. В установу призначено тимчасову адміністрацію тоді, коли з неї вже було виведено основну частину активів. За словами попереднього керівника міського комерційного банку В. Антонова, із 108 відділень, які були на піку розвитку фінансової установи, в листопаді 2014 року залишилося менше 20 [14].

Найбільш масштабним прикладом не результативної роботи НБУ є ситуація, яка склалася із ПАТ «Дельта Банк». З весни 2014 року банк зупинив видачу депозитів і почав повертати вкладникам не більше 200 грн на день. Показники діяльності банку вже тоді були на межі мінімальних (Н2: I кв. – 10,01%, II кв. – 10%, III кв. – 10,02%, IV кв. – 10,01%; Н5: I кв. – 49,98%; II кв. – 40,04%, III кв. – 40,22%, IV кв. – 40,09%).

Для подолання панічних настроїв населення (банк четвертий за обсягами депозитів) та стабілізації ситуації на ринку регулятор виділив більше 10 млрд грн на підтримку ліквідності банку, проте це не дало очікуваного ефекту і спаду напруги.

Пізніше, Постановою від 25.12.2014 року №863 Нацбанк визначив ПАТ «Дельта Банк» системно важливим і таким, що підлягає рекапіталізації від держави.

Проте, всупереч нормативним документам та гарантіям держави, постановою Правління НБУ від 02.03.2015 року №150 ПАТ «Дельта Банк» віднесено до категорії неплатоспроможних.

Таке рішення Нацбанк пояснив неможливістю надання установі 22 млрд грн, при тому що обсяг гарантованої ФГВФО суми вкладникам (до 200 тис. грн) сягнув 16,5 млрд грн і обсяг неповернутого рефінансування – 10 млрд грн.

Таким чином, можна стверджувати, що показники фінансової діяльності окремого банку, в умовах недостатнього банківського нагляду та контролю, не завжди дозволяють правильно віднести його до певної групи ризику банкрутства. Але при застосуванні великих масивів даних (статистично значущих – більше десяти показників за понад десятьма банками) спрацьовують статистичні закономірності, зокрема, закон великих чисел.

Насамперед, необхідно для досягнення комплексності оцінки вартості комерційного банку в кризових умовах визначити вид ризику його банкрутства: задовільний чи незадовільний, шляхом розрахунку імовірності банкрутства. Тому для створення методичного забезпечення комплексної оцінки комерційного банку в кризових умовах на першому етапі було відібрано 20 найбільших банків з подальшим поділом за ступенем ризику банкрутства на п'ять груп. До першої групи увійшли найбільш

стійкі банки з мінімальним ризиком банкрутства, а до п'ятої групи віднесені збанкрутілі банки.

З метою проведення дискримінантного аналізу, за даними статистичної звітності були порашовані показники фінансової діяльності, при цьому для збанкрутілих банків обирались дані останньої звітності перед введенням тимчасової адміністрації (табл. 2).

За допомогою використання можливостей модуля "Discriminant analysis" інструментального за-

собу Statistica, було визначено фактори, які здійснюють найбільш суттєвий вплив на результативний показник – ймовірність банкрутства банківської установи. Перелік 11 найбільш значущих факторів, які було виокремлено, представлено у табл. 3.

Лямбда Уїлкса, відображає відношення детермінанта матриці внутрішньогрупових дисперсій до детермінанта загальної коваріаційної матриці. Чим більша лямбда Уїлкса, тим більший внесок конкретного фактора в загальну дискримінацію.

Таблиця 2

Інформаційно-статистична база

Група за рівнем ризику банкрутства	Назва банку	Назва фактора										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		Адекватність регулятивного капіталу (H2)	Поточна ліквідність (H5)	Рентабельність активів (ROA)	Рентабельність капіталу (ROE)	Миттєва ліквідність (H4)	Процентна маржа	Рівень резервування кредитів	Чистий спред	Темп зміни депозитного портфелю	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	Співвідношення капіталу до депозитів
5	НАДРА (01.01.15)	13,2	33,96	-3,3	-28	1,8	-1,2	19	-17,91	-15,7	86,2	30,77
5	ФІНАНСИ та КРЕДИТ (01.07.15)	11,68	45,61	-6,18	-75,71	17,8	-1,49	9,19	-6,19	11,81	35,9	12,88
5	ДЕЛЬТА БАНК (01.01.15)	10,01	40,09	0,07	5,4	15,8	-0,5	8,6	5,82	-1,65	54,76	8,54
5	ВІЕЙБІ БАНК (01.10.14)	10,7	57,11	-0,29	1,34	12,93	3,36	2,31	-2,11	11,37	67,41	20,51
4	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	1,58	57,97	-9,48	-173,17	29,1	1,27	51,99	10	6,25	29,88	7,45
4	ФІДОБАНК	8,71	24,02	-20,26	-146,33	47,13	4,63	12,28	2,2	-24,66	17,35	27,1
4	ПЛАТИНУМ БАНК	6,81	50,37	-3,06	-53,96	86,51	0,6	25,04	2,74	16,98	8,93	7,72
4	ТАСКОМБАНК	18,53	67,44	0,6	6,13	103,03	9,37	79,24	12,88	-0,07	26,68	14,85
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	7,05	94,95	-14,22	-135,1	13,25	5,33	29,68	-11,51	18,18	14,44	40,32
3	СБЕРБАНК РОСІЇ	6,79	41,16	0	-101,32	6,25	9,58	18,77	-0,54	30,24	37,15	11,36
3	ВТБ БАНК	10,24	80,86	-56,06	-855,18	50,73	0,29	53,79	-18,12	28,9	40,36	29,31
3	ПУМБ	12,48	61,2	-2,02	-18,33	81,43	13,18	16,15	16,12	-1,11	34,92	16,71
2	АЛЬФА-БАНК	5,75	63,09	-2,95	-62,33	37,59	5,54	76,64	0,86	48,61	-3,32	8,48
2	ОЩАДБАНК	13,01	97,25	-4,85	-42,44	44,86	11,21	51,63	14,29	80,04	-16,04	20,22
2	ОТП БАНК	8,16	57,32	-7,4	-131,37	12,07	13,46	135,41	13,76	40,49	-4,69	7,43
2	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	13,23	86,01	0	-71,6	49,44	21,94	85,87	20	33,52	1,25	10,88
1	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	15,65	80,84	0,41	6,04	74,5	15,76	21,01	17,23	20,81	-18,31	8,11
1	КРЕДОБАНК	11,02	67,41	2,17	16,32	3,72	13,62	16,52	21,5	33,77	-9,88	20,99
1	МЕГАБАНК	13,05	69,42	0,18	1,9	33,88	2,08	6,29	-1,15	36,66	5,57	16,11
1	УКРСИББАНК	13,14	86,81	0,34	6,32	51	8,7	25,09	8,79	66,47	-8,8	6,83
*	ХРЕЩАТИК	8,09	56,27	-1,4	-21,68	40,07	2,11	6,49	4,68	8,45	10,08	8,96
*	ПРЕУС БАНК	59,38	125,27	0,26	1,98	64,62	5,69	6,55	6,91	-5,71	-12,63	36,27

Джерело: розраховано автором.

Часткова лямбда є відношенням лямбди Уїлкса після додавання відповідної змінної до лямбди Уїлкса до додання цієї змінної. Отже даний показник відображає одиничний внесок відповідної змінної в розподільну силу моделі: чим менше значення, тим більший вплив.

Таким чином, на ймовірність банкрутства комерційного банку найбільший вплив серед всіх факторів здійснює показник «Миттєва ліквідність (H4)». Другим за значущістю індикатором виступає

«Адекватність регулятивного капіталу (H2)». Третім – «Рівень резервування кредитів». Найменш впливовими виявились фактори: «Чистий спред», «Рентабельність активів (ROA)» та «Рентабельність капіталу (ROE)».

Відповідно до характеристик кожного з банків, які відносяться до певних груп ризику було визначено вагові коефіцієнти факторів, що характеризують ймовірність банкрутства банку (табл. 4).

Аналіз значущості факторів, які здійснюють найбільш суттєвий вплив на результативний показник – ймовірність банкрутства, пораховано автором

№ з/п	Показники-фактори	Лямбда Уїлкса	Часткова лямбда	F-критерій виключення	p-рівень значущості F-критерія	Толерантність
1	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	0,004058	0,223846	4,334198	0,069707	0,143650
2	Поточна ліквідність (H5)	0,001607	0,565164	0,961748	0,501161	0,247290
3	Рентабельність активів (ROA)	0,001238	0,733812	0,453434	0,768243	0,018415
4	Рентабельність капіталу (ROE)	0,001293	0,702484	0,529399	0,721249	0,020552
5	Миттєва ліквідність (H4)	0,004602	0,197375	5,083111	0,052036	0,123902
6	Процентна маржа	0,001797	0,505428	1,223151	0,406166	0,173926
7	Рівень резервування кредитів	0,003724	0,243878	3,875513	0,084894	0,442467
8	Чистий спред	0,001182	0,768124	0,377341	0,816865	0,210119
9	Темп зміни депозитного портфелю	0,001780	0,510286	1,199605	0,413738	0,278506
10	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	0,002133	0,425732	1,686122	0,288044	0,481286
11	Співвідношення капіталу до депозитів	0,002077	0,437407	1,607753	0,304506	0,095714

Джерело: розраховано автором.

Значення вагових коефіцієнтів для класифікаційних функцій

№ з/п	Показники-фактори	Група 5, P=0,2	Група 4, P=0,2	Група 3, P=0,2	Група 2, P=0,2	Група 1, P=0,2
1	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	2,9197	-1,6714	-1,3031	-2,1049	1,3230
2	Поточна ліквідність (H5)	0,5948	-0,0890	0,0660	-0,2138	0,2563
3	Рентабельність активів (ROA)	-1,8447	0,0872	-0,1246	-0,3310	-0,2749
4	Рентабельність капіталу (ROE)	0,1206	0,0006	0,0036	0,0294	0,0151
5	Миттєва ліквідність (H4)	-0,4603	0,3397	0,1947	0,3281	-0,1639
6	Процентна маржа	-0,7439	-0,0901	1,0809	1,5629	0,2251
7	Рівень резервування кредитів	-0,1949	0,1969	0,0696	0,3529	-0,0352
8	Чистий спред	0,0009	0,4772	-0,0277	0,0769	0,0147
9	Темп зміни депозитного портфелю	-0,2023	0,2025	0,2568	0,5990	0,0862
10	Темп зміни відсоткових ставок за депозитами	0,6303	0,2193	0,3231	0,0921	0,0441
11	Співвідношення капіталу до депозитів	-1,3619	0,9551	0,5885	1,0356	-0,2207
	Константа	-35,1356	-17,5324	-21,9319	-35,4080	-17,7179

Джерело: розраховано автором.

На основі даних табл. 4 можна отримати співвідношення, які дають змогу описати класифікаційні функції, що описують окремих рівень кризи в банку та враховують особливості, які притаманні саме даній ситуації.

$$G_1 = 1,3230X_2 + 0,2563X_2 - 0,2749X_3 + 0,0151X_4 - 0,1639X_5 + 0,2251X_6 - 0,0352X_7 + 0,0147X_8 + 0,0862X_9 + 0,0441X_{10} - 0,2207X_{11} - 17,7179;$$

$$G_2 = -2,1049X_1 - 0,2138X_2 - 0,3310X_3 + 0,0294X_4 + 0,3281X_5 + 1,5629X_6 + 0,352X_7 + 0,0769X_8 + 0,5990X_9 + 0,0921X_{10} + 1,0356X_{11} - 35,4080;$$

$$G_3 = -1,3031X_1 + 0,066X_2 - 0,1246X_3 + 0,0036X_4 + 0,1947X_5 + 1,0809X_6 + 0,0696X_7 - 0,0277X_8 + 0,2568X_9 + 0,3231X_{10} + 0,5885X_{11} - 21,9319;$$

$$G_4 = -1,6714X_1 - 0,0890X_2 + 0,0872X_3 + 0,0006X_4 + 0,3397X_5 - 0,0901X_6 + 0,1969X_7 + 0,4772X_8 + 0,2025X_9 + 0,2193X_{10} + 0,9551X_{11} - 17,5324;$$

$$G_5 = 2,9197X_1 + 0,5948X_2 - 1,8447X_3 + 0,1206X_4 - 0,4603X_5 - 0,7439X_6 - 0,1949X_7 + 0,0009X_8 - 0,2023X_9 + 0,6303X_{10} - 1,3619X_{11} - 35,1356;$$

де X1 – адекватність регулятивного капіталу (H2);
 X2 – поточна ліквідність (H5);
 X3 – рентабельність активів (ROA);
 X4 – рентабельність капіталу (ROE);
 X5 – миттєва ліквідність (H4);
 X6 – процентна маржа;
 X7 – рівень резервування кредитів;
 X8 – чистий спред;

X9 – темп зміни депозитного портфелю;
 X10 – темп зміни відсоткових ставок за депозитами;
 X11 – співвідношення капіталу до депозитів.
 В загальному випадку вважається, що об'єкт належить тій сукупності, для якої отримано найбільший показник класифікації (табл. 5).

Таблиця 5

Показники ймовірності відношення об'єктів дослідження до відповідної групи

№ з/п	Банк	Базова група	Група 5	Група 4	Група 3	Група 2	Група 1
1	НАДРА (01.01.15)	Група 5	1,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
2	ФІНАНСИ та КРЕДИТ (01.07.15)	Група 5	1,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
3	ДЕЛЬТА БАНК (01.01.15)	Група 5	1,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
4	ВЕЙБІ БАНК (01.10.14)	Група 5	1,000000	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
5	БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	Група 4	0,000000	0,999125	0,000875	0,000000	0,000000
6	ФІДОБАНК	Група 4	0,000000	0,999239	0,000761	0,000000	0,000000
7	ПЛАТИНУМ БАНК	Група 4	0,000000	0,999983	0,000017	0,000000	0,000000
8	ТАСКОМБАНК	Група 4	0,000000	0,999972	0,000028	0,000000	0,000000
9	ПРОМІНВЕСТБАНК	Група 3	0,000000	0,000069	0,999917	0,000001	0,000013
10	СБЕРБАНК РОСІЇ	Група 3	0,000000	0,000001	0,999779	0,000000	0,000219
11	ВТБ БАНК	Група 3	0,000000	0,000010	0,999990	0,000000	0,000000
12	ПУМБ	Група 3	0,000000	0,285074	0,714925	0,000000	0,000000
13	АЛЬФА-БАНК	Група 2	0,000000	0,000007	0,000001	0,999992	0,000000
14	ОЩАДБАНК	Група 2	0,000000	0,000000	0,000000	1,000000	0,000000
15	ОТП БАНК	Група 2	0,000000	0,000000	0,000000	1,000000	0,000000
16	РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	Група 2	0,000000	0,000000	0,000065	0,999935	0,000000
17	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	Група 1	0,000000	0,000000	0,000001	0,000000	0,999999
18	КРЕДОБАНК	Група 1	0,000000	0,000000	0,000006	0,000000	0,999994
19	МЕГАБАНК	Група 1	0,000007	0,000000	0,000000	0,000000	0,999993
20	УКРСИББАНК	Група 1	0,000000	0,000000	0,000003	0,000001	0,999997

Джерело: розраховано автором.

Виходячи з даних табл. 5, можна з дуже великою точністю, наближеною до 100%, стверджувати, що об'єкти дослідження були правильно віднесені до відповідних груп ризику. Лише ПАТ "ПУМБ", з ймовірністю 29% відноситься до четвертої групи і з ймовірністю 71% відноситься до третьої групи.

На завершальному етапі проведення дискримінантного аналізу, за допомогою побудованих класифікаційних функцій, визначається рівень ризику виникнення кризи в банку який оцінюється (табл. 6).

Таблиця 6

Рівні (ступені) ризику виникнення кризи в банках

№ з/п	Банк	Базова група	Група 5	Група 4	Група 3	Група 2	Група 1
1	ХРЕЩАТИК	Група 5	0,894676	0,081713	0,016966	0,000000	0,006645
2	ПІРЕУС БАНК	Група 1	0,000000	0,000000	0,000001	0,000000	0,999998

Таким чином, ПАТ «КБ «Хрещатик» з ймовірністю 89%, за півроку до введення тимчасової адміністрації та при виконанні всіх економічних нормативів, можна було віднести до групи 5 (банки з дуже високим ризиком банкрутства), а ПАТ «Піреус Банк МКБ» з ймовірністю 99% – до групи 1 (найбільш стійкі банки).

Отже, якісна характеристика рівня ризику банкрутства банку на основі визначення не лише приналежності до певної множини значень прогнозного індикатора кризи, але і зазначення ступеня впевненості (ймовірності) при проведенні такої класифікації дозволяє зробити застосування можливостей апарату нечіткої логіки.

На четвертому етапі комплексної оцінки комерційного банку обирається методичний підхід для визначення його ринкової вартості. Ринкову вартість банку із задовільним рівнем ризику банкрутства (ПАТ «Піреус Банк МКБ») доцільно розраховувати методом дисконтування грошових потоків або методом Блека-Шоулза, а для банку з незадовільним рівнем ризику банкрутства (ПАТ «КБ «Хрещатик») варто застосовувати метод накопичення активів з детальною переоцінкою кредитного портфелю та портфелю цінних паперів.

Висновки

В умовах фінансової кризи ринкова вартість комерційного банку, що розрахована за етапами комплексної оцінки слугуватиме більш надійним індикатором, який дозволить приймати більш обґрунтовані рішення щодо підтримання ефективного функціонування та стабільного (без ризикового) розвитку кредитної організації з боку власників, менеджерів та інвесторів при прийнятті рішень:

- про злиття і поглинання, ліквідації та проведенні оздоровчих процедур;
- підтриманні адекватного ринковим умовам фінансового становища;
- прогнозуванні її подальшого розвитку та поведінки на ринку;
- більш точної оцінки ризиків взаємодії контрагентів з кредитною організацією.

Одним із елементів комплексної оцінки вартості комерційного банку є визначення прогнозного індикатора кризи в банку, який дає можливість не лише підвищити результативність здійснення антикризового менеджменту, але й дозволяє:

- кількісно охарактеризувати рівень ризику банкрутства банку і створити основу для обґрунтування необхідності проведення поточного та стратегічного коригування діяльності відповідної банківської установи;
- надати якісну характеристику рівня ризику банкрутства банку на основі визначення не лише приналежності до певної множини значень прогнозного індикатора кризи, але і вказати ступінь впевненості при проведенні такої класифікації, що дозволяє зробити застосування можливостей апарату нечіткої логіки;
- провести чітку класифікацію банківських установ в розрізі характеристики прогнозного рівня кризового стану, а також кількісно описати та визначити специфічні особливості кожної із груп ризику банкрутства на основі проведення дискримінантного аналізу.

Таким чином, розроблене методичне забезпечення комплексної оцінки комерційних банків дозволить уникнути помилок при обранні методичного підходу для розрахунку конкретного банку та виявити проблемний банк з метою детальної пере-

оцінки його кредитного портфелю та портфелю цінних паперів.

Література

1. **Про банки і банківську діяльність:** Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. **Про заставу:** Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.
3. **Про іпотеку:** Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-15>.
4. **Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні:** Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.
5. **Про оцінку земель:** Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.
6. **Про затвердження** Методики оцінки майна: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 р. № 1891 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-п>.
7. **Про затвердження** Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 г. № 1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п>.
8. **Про затвердження** Національного стандарту № 3 «Оцінка цілісних майнових комплексів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 р. № 1655 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1655-2006-п>.
9. **Про затвердження** Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
10. **Про затвердження** Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
11. **Методичні** рекомендації до оцінки права вимоги зобов'язання, що виникає внаслідок здійснення банком кредитних операцій: Наказ Фонду державного майна України від 30.09.2011 р. № 1426 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gua.convdocs.org/docs/1222/index-57200.html>.
12. **Річний звіт** Національного Банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=2150782>.
13. **Додаток 3** із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку від 30.11.2012 р. № 499

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2122-12>. 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/11/24/508324>. 15. **Управління вартістю банку**: монографія / Н.П. Шульга, О.А. Слободяник, В.М. Глибокий та ін.; за заг.ред. Н.П. Шульги. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2013. – 392 с. 16. **Глибокий В. М.** Управління економічним капіталом банку : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / В. М. Глибокий; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2010. – 282 с. 17. **Шульга Н.** Оцінка вартості банків на основі порівняльного підходу / Н. Шульга, О. Слободяник // Вісник КНТЕУ. – 2009. – №3. – С. 50-60. 18. **Слободяник О.А.** Інструментарій оцінки ринкової вартості банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / О. А. Слободяник; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2011. – 20 с. 19. **Яцюта А. В.** Оцінка вартості банку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / А. В. Яцюта; МОНМС України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". – К., 2012. – 19 с. 20. **Лук'янська О. В.** Формування вартості банків України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 / О. В. Лук'янська; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2014. – 20 с.

Артеменко Д. М. Методичне забезпечення комплексної оцінки вартості комерційного банку в кризових умовах

У статті запропонована методика комплексної оцінки вартості комерційного банку, яка слугуватиме надійним індикатором, що дозволяє приймати більш обґрунтовані рішення щодо підтримки ефективного функціонування та розвитку кредитної організації.

Базовим, вихідним елементом комплексної оцінки комерційного банку є визначення прогнозного індикатора кризи в банку, який дає можливість не лише підвищити ефективність здійснення антикризового менеджменту, але й дозволяє уникнути помилок при обранні методичного підходу для розрахунку вартості конкретного банку та виявити проблемний банк з метою більш детальної переоцінки його кредитного портфелю та портфелю цінних паперів.

Ключові слова: ринкова вартість, кредитна операція, оціночні процедури, методичний підхід до

оцінки, кредитний портфель, рівень ризику, дисконт, забезпечення, комплексність оцінки.

Артеменко Д. М. Методическое обеспечение комплексной оценки стоимости коммерческого банка в кризисных условиях

В статье предложена методика комплексной оценки стоимости коммерческого банка, которая будет служить надежным индикатором, позволяющим принимать более обоснованные решения по поддержке эффективного функционирования и развития кредитной организации.

Базовым, исходным элементом комплексной оценки коммерческого банка является определение прогнозного индикатора кризиса в банке, дает возможность не только повысить эффективность осуществления антикризисного менеджмента, но и позволяет избежать ошибок при выборе методического подхода для расчета стоимости конкретного банка и выявить проблемный банк с целью более детальной переоценки его кредитного портфеля и портфеля ценных бумаг.

Ключевые слова: рыночная стоимость, кредитная операция, оценочные процедуры, методический подход к оценке, кредитный портфель, уровень риска, дисконт, обеспечение, комплексность оценки.

Artemenko D. M. Supportive comprehensive valuation of commercial banks in the crisis

In the article the method of valuation of complex commercial bank, which will serve as a reliable indicator that lets you make more informed decisions to support the effective functioning and development of the credit institution.

The base, the initial part of a comprehensive evaluation of commercial banks is to determine the forecast indicator of the crisis in the bank, which makes it possible not only to increase the effectiveness of the implementation of crisis management, but also to avoid mistakes when choosing methodological approach for calculating the value of a particular bank and identify problematic bank to further revaluation its loan portfolio and securities portfolio.

Keywords: market value credit operation, evaluation procedures, methodical an approach to evaluation, loan portfolio, the risk of the loan, discount, integrated evaluation.

Стаття надійшла до редакції 09.03.2016

Прийнято до друку 27.04.2016